

مدیریت واردات کالاهای وارداتی در وضعیت تشدید تحریم‌های بین‌المللی با اولویت‌بندی

علیرضا گرشاسبی

استادیار و عضو هیات علمی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی
H_garshasbi13@yahoo.com

تحریم / مدیریت واردات / اولویت‌بندی و نرخ ارز

مقدمه

چکیده

مجاری اثرگذاری تحریم‌ها عمدتاً از طریق کانال‌هایی است که اقتصاد ایران با اقتصاد بین‌الملل ارتباط دارد و یکی از مهمترین آن‌ها واردات است. لذا، بدیهی است که میزان وابستگی اقتصاد ایران به جامعه بین‌الملل، شدت تأثیرپذیری تحریم‌ها را تعیین کنند. در پایان سال ۱۳۹۱، مجموع واردات رسمی کشور - صرف نظر از قاچاق که گفته می‌شود مجموع ارزش آن حدود ۲۰ میلیارد دلار است - به ۵۳/۴ میلیارد دلار رسید که در قیاس با سال ۱۳۹۰ معادل ۱۳/۵ درصد کاهش را نشان می‌دهد. با این همه، مقدار واردات قطعی کشور در پایان سال ۱۳۹۱ - پس از کاهش به سبب تحریم‌ها - از مقدار برنامه‌ریزی شده برای واردات کالا برای سال ۱۳۹۱ در قانون برنامه پنجم نیز بیشتر است. ترکیب واردات نیز به گونه‌ای است که عمده اقلام، نیاز اساسی برای تداوم چرخه تولید به شمار می‌روند؛ به گونه‌ای که بیش از ۸۵

با تشدید تحریم‌های بین‌المللی به دلیل کاهش تامین کالاها از محل واردات و افزایش قیمت کالاهای وارداتی، افزایش هزینه‌های خرید کالاهای وارداتی و افزایش نرخ ارز، واردات با محدودیت روبرو شد. با توجه به نیاز بخش تولید به واردات و کمبود ارز، سیاست اولویت‌بندی کالاهای وارداتی در دستور کار دولت قرار گرفت. هدف این مقاله بررسی عملکرد این سیاست در حوزه واردات است. نتایج بررسی در این تحقیق نشان می‌دهد اولویت‌بندی توانسته است با علامت‌دهی به تخصیص ارز آثار آن را مدیریت کند. عملکرد واردات کشور در پایان سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد، از مجموع کالاهای وارداتی به کشور ۶۱/۸ درصد را می‌توان به صورت بالقوه با ارز ناشی از صادرات غیرنفتی تامین کرد.

درصد آن را مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای تشکیل می‌دهد.

تشدید تحریم‌ها از حیث تعداد و موضوعات مورد شمول بر قیمت واردات و صادرات تاثیرگذار است. تغییر روند «نسبت قیمت صادرات به واردات (رابطه مبادله)» با شدت تحریم‌ها، حاوی چند نکته مهم است که از آن جمله می‌توان به کاهش معنی‌دار رابطه مبادله با تشدید تحریم‌ها و تاثیرگذاری شدید تحریم‌های نفتی بر حوزه واردات و صادرات کالا - به‌ویژه دستورالعمل‌های اجرایی مبتنی بر قوانین تحریم ایران - اشاره کرد. تغییرات نرخ ارز، افزایش هزینه‌های خرید کالاهای وارداتی، افزایش هزینه‌های نقل و انتقال مالی، افزایش هزینه‌های ارائه خدمات مالی در حمل و نقل کالاهای وارداتی و مواردی مانند این، همگی زمینه‌ساز تاثیرگذاری بر بخش واردات کالاها در رابطه مبادله‌اند.

وابستگی اقتصاد ایران به واردات آسیب‌هایی را به‌همراه دارد. آمارها در پایان سال ۱۳۹۲ از آن حکایت دارند که واردات و صادرات غیرنفتی اختلاف کمی دارد اما، نگاه دقیق‌تر مشخص می‌سازد هم وزن و هم ارزش واردات با کاهش روبرو شده و حدود نیمی از صادرات غیرنفتی کشور نیز وابسته به بخش نفت و گاز بود. با تشدید تحریم‌ها در بخش واردات، نظام اولویت‌بندی در ثبت سفارش و تخصیص ارز، هر دو، انجام شد. در بازه زمانی ۱۳۹۱/۲/۹ تا ۱۳۹۱/۷/۴ چهار الگو در اولویت‌بندی اجرا شد تا در نهایت نظام اولویت‌بندی ده‌گانه‌ای در بخش واردات اجرایی شود که براساس آن کالاها به سه گروه «اساسی و مهم»، «نهادهای تولیدی و کالاهای واسطه‌ای» و «ممنوعه برای واردات» طبقه‌بندی شود. همزمان با این امر، تعرفه‌ها هم کاهش یافت. این سیاست شاکله اصلی مقابله با تحریم‌ها در بخش واردات بوده است. با وجود این، بررسی عملکرد بخش واردات هم از منظر شرکای تجاری و هم از منظر کالاهای وارداتی حاوی نکاتی برای بهره‌مندی در آینده و حتی شرایطی مشابه است. هدف اصلی مقاله حاضر هم نقش تحریم‌ها در عملکرد بخش واردات کشور است.

۱. ادبیات تخصصی تحریم‌های اقتصادی

تحریم‌ها را می‌توان به دلایل متعدد همچون مقابله به مثل، علامت دادن به مخالفان، فشار برای تغییر سیاست‌ها و رژیم حاکم، تلاش برای اجتناب از جنگ وضع کرد. آنانی که تحریم‌ها را اعمال می‌کنند ممکن است اهداف متعددی داشته باشند، اگرچه در عمل ممکن است تنها یک هدف اهمیت بالاتری پیدا کند. [۱] طیف گسترده‌ای از دلایل به‌عنوان منشاء پیدایش این تحریم‌ها بیان می‌شود که مقابله با تروریسم و ازدیاد سلاح‌های گستر جمع‌ی، پاس داشت حقوق بشر، دموکراسی، حاکمیت قانون و حکمرانی خوب [۲] از جمله مهمترین آن‌ها محسوب می‌شوند. از سال ۱۹۹۰، به‌دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد، کاربرد سیاست تحریم اقتصادی به‌شدت افزایش یافت. در فاصله جنگ جهانی اول تا سال ۱۹۹۰، حدود ۷۵ سال، در مجموع ۱۱۵ تحریم اقتصادی وضع شد؛ درحالی‌که در فاصله سال‌های ۹۹-۱۹۹۰ کشورها ۶۶ تحریم اقتصادی را تجربه کردند. در این میان، دولت آمریکا بیشترین سهم را در کاربرد تحریم‌های اقتصادی داشته است و در مجموع، بیش از ۶۶ درصد تحریم‌های جهان توسط این کشور اعمال شده است؛ به‌نحویکه در دوره ۹۰-۱۹۱۸ از ۱۱۵ تحریم وضع شده ۷۷ مورد مربوط به این کشور بود (معادل ۶۷ درصد). جالب‌تر آنکه در دوره ۱۹۹۹-۱۹۹۰ نسبت مذکور به ۹۲ درصد رسید. [۳]

تحریم‌های اقتصادی عموماً علیه دولت‌ها اعمال می‌شود؛ با وجود این پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، کاربرد تحریم‌های اقتصادی به‌شدت گسترش یافت و افراد و سازمان‌های غیردولتی را نیز شامل شد. علاوه بر این، از سال ۲۰۰۱ جنبه‌ای دیگر از تحریم با عنوان تحریم‌های هوشمند با هدف کاهش آسیب‌های همه‌گیر تحریم وضع شده کارکردها، چگونگی تاثیرگذاری و آثار تحریم در بخش آتی ارائه شده است. موفقیت تحریم‌ها در دستیابی به اهداف به شش رکن هدف، شرکای کشور تحریم‌شونده، هزینه‌های اجرایی تحریم، ارتباطات، رفتار تحریم‌کننده و کالاهای مورد تحریم بستگی دارد. [۴] در ارتباط با موفقیت تحریم اقتصادی در دستیابی به اهداف خود، لاپز و کارت‌رایت

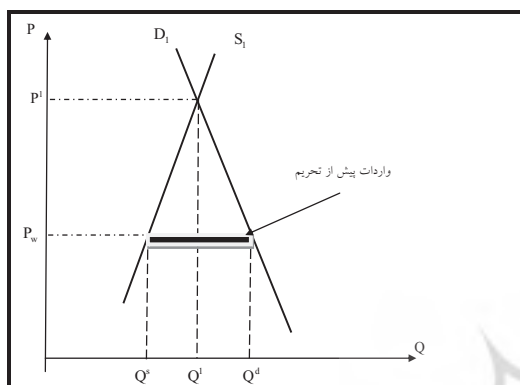
[۵] تحریمی را موفق می‌دانند که امکان تسلط بر بیش از ۲۵ درصد کل تجارت کشور هدف برای تحریم‌کننده وجود داشته باشد. بنابراین واردات یکی از حوزه‌هایی است که موفقیت تحریم‌ها را برای تحریم‌کننده تعیین می‌کند. لذا شناخت مجاری اثرگذاری تحریم‌ها بر واردات بسیار مهم است. هرچند، شرایط لایز و کارت‌رایت الزامات موفقیت نسبی تحریم اقتصادی را برمی‌شمرند، وجود تناقض تحریم اقتصادی [۶] یک نظریه مورد قبول در خصوص تحریم اقتصادی برپایه این واقعیت بنیان نهاده می‌شود که تحریم یک بازی است و بازیگران آن از ترجیحات یکدیگر (استراتژی‌های بازی) برای حصول به نتیجه نهایی اطلاعی ندارند و از این رو تهدید به تحریم به همان اندازه مهم است که اعمال آن اهمیت دارد. تحریم‌ها همانند بسیاری از جرمه‌ها به‌عنوان یک تهدید عمل می‌کنند تا اینکه در مقام عمل اعمال شوند و معمولاً زمانی عملیاتی می‌شوند که تهدیدات کارساز واقع نشود. لذا در شرایط اطلاعات کامل، تحریم‌ها هیچ‌گاه نباید اجرا شوند؛ چراکه تحریم‌شونده هم به خوبی تحریم‌کننده می‌داند که تحریم چه زمانی به موفقیت رسیده و چه زمانی با شکست روبرو می‌شود. در شرایط تعادلی تنها چیزی که می‌تواند واکنش رفتاری به‌دنبال داشته باشد، همان تهدید به تحریم است. [۷] تهدید به اعمال تحریم با تغییر رفتار عاملان اقتصادی آثار مهمی را بر اقتصاد در بخش‌های مختلف به‌همراه دارد.

مرور تجربه‌های تحریم‌های اقتصادی و مطالعات پژوهشی پیشین نشان می‌دهد اهداف تحریم‌های اقتصادی را می‌توان در چهار گروه تنبیه (بازدارندگی) [۸]، پذیرش (تهدید و تحمیل) [۹]، بی‌ثبات‌سازی (براندازی/فساد/سلب اعتماد) [۱۰] و نمادپردازی (اثر آشکار) [۱۱] طبقه‌بندی کرد. با وجود این، تحریم‌کنندگان، تحریم‌های اقتصادی را به چهار روش اصلی شامل محدودیت‌های تجاری (شامل هر نوع ممنوعیت تجاری کالایی و خدماتی) [۱۲]، تعلیق کمک‌ها خارجی و فنی [۱۳]، بلوکه کردن دارایی‌های مالی کشور هدف [۱۴]، قرار دادن شرکت‌های دارای تجارت دو جانبه در لیست سیاه [۱۵] اعمال می‌کنند. [۱۶]

اعمال تحریم‌ها و تشدید آن با محدود کردن واردات، امکان

بهره‌مندی از مزایای تجارت خارجی را سلب می‌کنند. مجاری اثرگذاری تحریم‌ها بر واردات را می‌توان به‌اختصار به‌صورت زیر شرح داد:

۱. کاهش تامین کالاهای از محل واردات و افزایش قیمت کالاهای وارداتی. با قطع یا محدودیت در روابط تجاری یک کشور با جامعه بین‌الملل، امکان دستیابی به سطح مصرفی بیش از تولید داخل از بین خواهد رفت (نمودار ۱).

نمودار ۱- تاثیر تحریم بر مقدار تولید، تجارت و قیمت‌ها

طبق نمودار (۱)، منحنی عرضه و تقاضای کشور هدف، در این جا تحریم‌شده، به‌ترتیب با S_1 و D_1 نشان داده شده است. پیش از وضع تحریم‌ها این کشور در سطح قیمت‌های جهانی اقدام به تجارت با اقتصاد بین‌الملل می‌کرد که مقدار واردات هم در نمودار با رنگ مشکی مشخص شده است. به گفته واسپنک و کاربوق [۱۷] چنانچه تجارت آزاد برقرار باشد، مقدار تولید و تقاضای جهانی با توجه به قیمت P_w مشخص می‌شود. در این سطح از قیمت، تولیدکنندگان کشور هدف مقدار Q^s تولید و مصرف‌کنندگان هم مقدار Q^d مصرف می‌کنند. تفاوت $Q^s - Q^d$ مقداری است که از طریق واردات تامین می‌شود. اگر کشور هدف مورد تحریم قرار گیرد (فرض کنید تحریم کامل صادراتی علیه کشور هدف وضع شود و تمام مرزهای کشور به روی واردات بسته شود یعنی عدم امکان قاچاق کالا). در این وضعیت قیمت در کشور هدف بالا رفته و به سطح P^1 افزایش می‌یابد. با افزایش قیمت تولید در کشور هدف به سطح Q^1

حجم واردات به کشور در دوره مورد بررسی از ۵۱/۹ میلیون تن در سال ۱۳۸۸ به ۳۹/۴ میلیون تن در سال ۱۳۹۱ رسید. کاهش ۱۲/۶ درصدی واردات در سال ۱۳۸۹ با قطع واردات بنزین مرتبط است که در سال ۱۳۸۸ به‌تنهایی ۱۴/۹۲ درصد از کل واردات کشور را تشکیل می‌داد. در سال ۱۳۹۱ نیاز به کالاهای اساسی و نهاده‌های دامی در صدر فهرست واردات به کشور قرار گرفت. با توجه به وزن بالای این کالاها در این سال وزن واردات به کشور با افزایش روبرو شد. اعمال تحریم‌ها سبب شد تا نیازهای ضروری کشور، ردیف‌های تعرفه‌ای مرتبط با کالاها و نهاده‌های اساسی در اولویت‌های اول برای ورود به کشور قرار گیرد. به‌عنوان مثال، تغییرات سهم ارزشی ردیف‌های وارداتی با سهم بیش از یک درصد در کل واردات در سال‌های ۹۱-۱۳۸۹ را می‌توان در جداول (۲) مشاهده کرد.

جدول ۲- ردیف‌های تعرفه با سهم وارداتی بیش از

یک درصد در سال ۱۳۹۱

تعرفه	ارزش (میلیارد دلار)	سهم وزنی (درصد)	سهم ارزشی (درصد)
۱۰۰۱۱۱۰۰	۲/۵۷	۱۶/۹۵	۴/۸۲
۷۲۰۶۱۰۰۰	۲/۰۱	۷/۴۷	۳/۷۷
۱۰۰۵۱۰۲۰	۱/۸	۱۲/۴۷	۳/۳۷
۲۳۰۴۰۰۰۰	۱/۵۳	۶/۰۲	۲/۸۷
۱۰۰۶۳۰۰۰	۱/۳۱	۳/۲۸	۲/۴۷
۱۷۰۱۱۱۰۰	۱/۰۷	۴/۲۵	۲/۰۱
۳۰۰۴۹۰۹۰	۰/۷۱	۰/۰۱	۱/۳۴
۸۵۲۹۹۰۲۰	۰/۶۷	۰/۰۴	۱/۲۷
۱۵۰۷۱۰۰۰	۰/۶۵	۱/۲۷	۱/۲۲
۱۵۱۱۹۰۲۰	۰/۶۴	۱/۴۱	۱/۲۲
۷۲۰۸۳۹۰۰	۰/۶۴	۲/۳۵	۱/۲۱
۱۰۰۳۹۰۰۰	۰/۶۱	۴/۰۶	۱/۱۵
۸۷۰۳۳۴۰۰	۰/۵۷	۰/۰۷	۱/۰۷

ماخذ: محاسبات تحقیق

طبق جدول (۲)، واردات گندم در سال ۱۳۹۱ به‌تنهایی ۴/۸۲

۲. افزایش هزینه‌های خرید کالاهای وارداتی (غیر از نرخ ارز).

در صورتی که کشور هدف بتواند پس از اعمال تحریم‌ها همچنان به واردات ادامه دهد، لازم است برای مقابله با تحریم‌ها هزینه‌های بیشتری در قیاس با شرایط تجارت آزاد پرداخت کند و این موضوع هم هزینه‌های واردات و هم مدت زمان آن را افزایش می‌دهد. این امر سبب می‌شود سهم واردات مستقیم در کل واردات کاهش و سهم واردات غیرمستقیم افزایش یابد. جابجایی اسناد مالی، بیمه‌ای، بانکی و ترانزیتی از کشورهای ذینفع اصلی حداقل با یک واسطه دلیل اصلی چنین تغییری در روند واردات است. [۱۸]

۳. افزایش نرخ ارز. با تشدید تحریم‌ها و محدودیت در صادرات

نفت و سایر انواع کالاها، عرضه ارز با کاهش روبرو می‌شود. کاهش عرضه ارز در هر نظام ارزی می‌تواند نرخ‌ها را برای افزایش تحریک کند.

۲. بررسی عملکرد در بخش واردات کالایی با تاکید

بر دوره تشدید تحریم‌ها

مجموع کالاهای وارداتی براساس اطلاعات و آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران در پایان سال ۱۳۹۱ به رقم ۵۳/۴ میلیارد دلار رسید. وزن کالاهای وارداتی به کشور در این سال از مرز ۳۹ میلیون تن گذشت. حجم و مبلغ واردات رسمی به کشور در دوره ۹۱-۱۳۸۸ در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱- حجم و مبلغ واردات رسمی به کشور در

دوره ۹۱-۱۳۸۸

سال	واردات		تغییرات	
	ارزش (میلیارد دلار)	مقدار (میلیون تن)	ارزش	مقدار
۱۳۸۸	۵۵/۲	۵۱/۹	-	-
۱۳۸۹	۶۴/۴	۴۵/۳	۱۶/۵	-۱۲/۶
۱۳۹۰	۶۱/۸	۳۸/۳	-۴/۰۳	-۱۵/۴
۱۳۹۱	۵۳/۴	۳۹/۴	-۱۳/۵	۲/۸

ماخذ: گمرک ج.ا.۱

درصد از کل ارزش واردات کشور و معادل ۱۶/۹۵ درصد از کل مقدار واردات را به خود اختصاص داد. کالاهای اساسی برنج، نهاده‌های تولیدی همچون آهن و فولاد، ذرت، کنجاله، روغن خام و پالم مهمترین واردات به کشور در سال ۱۳۹۱ بوده است.

۳. سهم کشورها در واردات کالایی به کشور

بررسی سهم کشورها در واردات ایران تا حدودی نشان‌دهنده تغییرات مولفه‌های اقتصادی و غیراقتصادی بر جریان‌های تجاری وارداتی است و از طرفی تغییرات جریان‌های تجاری با آثار تحریم را نشان می‌دهد. جدول (۳) کشورهای را نشان می‌دهد که سهمی بیش از یک درصد در کل تجارت با ایران دارند.

جدول ۳- کشورهای با سهم بیش از یک درصد

در کل ارزش واردات کشور

سهم	۱۳۹۱	سهم	۱۳۹۰
۱۹/۹	امارات	۳۱/۹	امارات
۱۵/۳	چین	۱۲	چین
۹	جمهوری کره	۷/۷	جمهوری کره
۸/۵	ترکیه	۵/۶	آلمان
۶/۴	سوئیس	۵/۴	ترکیه
۵/۳	آلمان	۴/۱	سوئیس
۳/۸	هند	۳	فرانسه
۳/۸	هلند	۲/۸	سنگاپور
۳/۳	فدراسیون روسیه	۲/۷	ایتالیا
۲	ایتالیا	۲/۱	ژاپن
۱/۹	سنگاپور	۲/۱	هند
۱/۸	فرانسه	۱/۶	سوئد
۱/۳	اتریش	۱/۳	هلند
۱/۱	ژاپن	۱/۳	اتریش
۱/۱	برزیل	۱/۳	فدراسیون روسیه
۱	مالزی	۱/۱	بلژیک
۱	قبرس	۱	منطقه آزاد چابهار
۱	منطقه آزاد چابهار	۱	برزیل
۸۷/۶		۸۷/۹	جمع

ماخذ: محاسبات تحقیق

تا پیش از تحریم‌ها، امارات همواره بیشترین سهم را در واردات

ایران داشته است. با وجود این، سهم این کشور در سال ۱۳۹۱ و با تشدید تحریم‌ها به شدت کاهش یافت. همزمان با کاهش سهم امارات سهم چین به عنوان دومین شریک تجاری عمده وارداتی افزایش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرد. در سال ۱۳۹۰ جمهوری کره، یکی از خریداران نفت از ایران، شریک سوم تجاری ایران بود و در سال ۱۳۹۱ ترکیه هم به جمع این کشورها پیوست. در مجموع حدود ۲۰ کشور بیشترین سهم را در واردات ایران دارند. واردات ایران به شدت به صادرات نفت و تامین ارز از کشورهای خریدار نفت ایران وابسته بوده است. از این رو، در جدول (۴) تغییرات واردات از خریداران نفت ایران مورد بررسی قرار گرفته شده است.

جدول ۴- تغییر در مقدار و ارزش واردات ایران از

شرکای اصلی وارداتی (۱۳۹۱ نسبت به سال ۱۳۹۰)

کشور	ارزش واردات ۱۳۹۱ (میلیارد دلار)	تغییر در وزن واردات نسبت به سال ۱۳۹۰	تغییر در ارزش واردات نسبت به سال ۱۳۹۰
امارات	۱۰/۲۲	-۵۱/۸	-۴۱/۶
چین	۸/۱۸	۱۰/۹	۹/۹
کره جنوبی	۴/۸۳	-۲۸/۸	۱/۶
ترکیه	۳/۷۸	۵۱/۲	۲۲/۸
سوئیس	۳/۳۹	۸۶/۵	۳۵
ژاپن	۰/۵۹	-۷۱/۱	-۵۴/۹
هندوستان	۲/۰۵	۱۰/۷	۷۳/۴
سريلانكا	۲/۱۹	۶۹۹۱/۴	۲۹۰۱/۵
آفریقای جنوبی	۰/۰۳	-۴۱/۷	-۳۳
مالزی	۰/۵۲	۱۰/۵	-۲/۸
بلژیک	۰/۲۲	-۸۱	-۶۶/۳
اسپانیا	۰/۴۴	-۳۸/۸	-۱۷/۴
یونان	۰/۰۱	-۵۱/۸	-۳۶/۳
ایتالیا	۱/۰۸	-۳۲/۲	-۳۵/۸
هلند	۲/۰۳	۳۶۶/۷	۱۵۸/۹
لهستان	۰/۰۳	-۶۰/۵	-۳۵/۴
چک	۰/۰۴	۲۵/۹	۲۶/۷

ماخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۵- تغییر ارزش و وزن واردات از همسایگان

کشور در سال ۱۳۹۱

کشور	تغییر سهم وارداتی		سهم در واردات	
	وزنی	ارزشی	وزنی	ارزشی
امارات	-۵۴	-۴۶	۱۶/۵۳	۱۹/۸۸
ترکیه	۴۲	۳۷	۶/۹۶	۸/۵۱
روسیه	۱۴۴	۱۲۶	۷/۸۲	۳/۳۱
عمان	-۴۶	-۴۱	۰/۶۸	۰/۵۵
قزاقستان	۵۷	۴۲	۱/۳۱	۰/۳۶
پاکستان	-۴۵	-۳۲	۰/۴۶	۰/۳۵
ازبکستان	۸۳	۲۳	۰/۴۷	۰/۳۲
ترکمنستان	-۲۰	-۱۶	۰/۴۱	۰/۲۱
عراق	-۵۵	-۳۴	۰/۱۶	۰/۱۵
عربستان	-۵۴	-۴۸	۰/۰۹	۰/۱۳
کویت	-۴۷	-۲۹	۰/۰۳	۰/۱۲
آذربایجان	-۱۳	۲۱	۰/۲۳	۰/۰۸
گرجستان	۷۸	۴۰۲	۰/۰۶	۰/۰۷
تاجیکستان	۶۳	۸۵	۰/۰۳	۰/۰۷
ارمنستان	-۲۷	-۱	۰/۰۴	۰/۰۶
قطر	۸۵۴	۱۴۸	۰/۰۳	۰/۰۴
قرقیزستان	-۱	۲۱	۰/۰۱	۰/۰۱

ماخذ: محاسبات تحقیق

۴. واردات از مناطق آزاد تجاری

در بند «د» بند «ب» ماده ۱۱۲ قانون «چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری و صنعتی جمهوری اسلامی ایران»، مبادلات کالا بین مناطق آزاد و خارج از کشور و نیز سایر مناطق آزاد از تمامی عوارض مالیاتی و حقوق ورودی معاف شدند. سازمان مناطق آزاد تجاری و صنعتی و ویژه اقتصادی سالیانه سقف مجاز و نیز حجمی که هر منطقه می‌تواند اقدام به واردات کالای مشمول معافیت کند به مناطق آزاد اعلام می‌کند که این میزان سهمیه در سال ۱۳۹۱ معادل ۲/۲ میلیارد دلار بود.

کالاهای وارداتی به هر منطقه با در نظر داشتن سهمیه آن منطقه مشمول معافیت است. این معافیت که شامل ۱۵ درصد از حقوق و عوارض متعلق به کالا است به سازمان مناطق آزاد

طبق جدول (۴)، از پنج کشور دارای بیشترین واردات به ایران کشورهای چین، کره جنوبی، ترکیه و سوئیس به ترتیب با افزایش ۹/۹، ۱/۶، ۲۲/۸ و ۳۵ درصد در ارزش واردات روبرو شده‌اند. افزایش واردات از ترکیه و سوئیس ارتباط مستقیم با سیاست مقابله با تحریم‌ها و مجراهایی دارد که می‌توانستیم کالا و ارز را انتقال دهیم. هرچند ژاپن یکی از خریداران نفت ایران بود، واردات کالا از این کشور با کاهش شدید ۵۴/۹ درصدی روبرو شد که خود ضرورت تغییر در روش‌های خرید و تأمین ارز در واردات را نشان می‌دهد. هندوستان افزایش ۷۳/۴ درصدی صادرات به ایران را تجربه کرد با وجود اینکه مجموع صادراتش به ایران بیشتر از ۲/۰۵ میلیارد دلار نبود. چون تأکید بیشتری بر تأمین اقلام ضروری و اساسی مربوط به اولویت‌های اول و دوم از طریق هندوستان قرار گرفت، واردات از این کشور از لحاظ وزنی ۱۰۷ درصد افزایش یافت. امکان ترانزیت زمینی از طریق کشورهای همسایه و دارای مرز خاکی با کشور می‌تواند در شرایط تحریم بسیار مفید باشد. بررسی سهم همسایگان کشور در واردات و تغییر ارزش و وزن واردات در فاصله سال‌های ۱۹۹۱-۱۳۹۰ نشان می‌دهد که از این ظرفیت چندان استفاده‌ای به عمل نمی‌آید جدول (۵).

طبق جدول (۵)، به استثنای امارات متحد عربی و ترکیه که جزو شرکای اصلی وارداتی ایرانند - و در جداول (۳ و ۴) مورد بررسی قرار گرفتند - روسیه، عمان و قزاقستان رتبه‌های بعدی در واردات به ایران را در اختیار دارند. البته واردات از عمان در سال ۱۳۹۱ در قیاس با سال ۱۳۹۰ به لحاظ ارزشی و وزنی به ترتیب ۴۱ و ۴۶ درصد کاهش یافته است. در خلال دوره مورد بررسی کشورهای قزاقستان، ازبکستان، آذربایجان، گرجستان (بیشترین افزایش با توجه به رویکرد ایران در مقابله با تحریم با ایجاد شرکت‌های پوششی)، تاجیکستان و قطر با افزایش واردات و کشورهای پاکستان، ترکمنستان، عراق، عربستان، کویت، ارمنستان و قرقیزستان با کاهش واردات روبرو شدند. باید توجه داشت که غیر از کشورهای امارات، ترکیه و روسیه سهم سایر کشورها در واردات ایران بسیار ناچیز است. این امر خود نشان می‌دهد از ظرفیت‌های ترانزیت کالایی به کشور از این کشورها می‌توان بیشتر بهره‌مند شد.

۵. اولویت‌بندی کالاهای وارداتی

متعاقب تشدید تحریم‌ها و پخش نامناسب ارز در شبکه‌های توزیع، نوسانات شدیدی در بازار ارز بوجود آمد. محدودیت یادشده سبب شد سیاست‌گذاران در بخش تجاری و نیز مدیریت واردات کشور در سال ۱۳۹۱ نظام‌های مختلفی به‌منظور اولویت‌بندی کالا - برای دریافت ارز - اجرا کنند. مجموعه این نظام‌ها در پنج دسته مشتمل بر نظام بدون اولویت‌بندی، نظام دو اولویتی، نظام سه اولویتی، نظام ده اولویتی (ویرایش اول) و نظام ده اولویتی (ویرایش دوم) به شرح جدول (۷) قابل طبقه‌بندی است.

جدول ۷- تخصیص ارز با استفاده از اولویت‌بندی

کالاهای

عنوان	تاریخ شروع ۱۳۹۱	تاریخ اتمام
بدون اولویت	-	۹ اردیبهشت
دو اولویتی	۹ اردیبهشت	۱۱ تیر ۱۳۹۱
سه اولویتی	۱۱ تیر	۱۷ تیر ۱۳۹۱
ده اولویتی (اول)	۱۷ تیر	۳ مهر ۱۳۹۱
ده اولویتی (دوم)	۳ مهر	----

ماخذ: یافته‌های تحقیق

قبل از آغاز نظام‌های اولویت‌بندی، تمامی کالا می‌توانستند از ارز مرجع در قالب دو روش سیستم بانکی و سیستم غیر بانکی استفاده کنند. افزایش شکاف میان نرخ ارز بازار آزاد و نرخ ارز مرجع سبب شد نظام اولویت‌بندی در ورود کالاها به کشور اعمال شود. در نظام بدون اولویت‌بندی - که پیش از ۱۳۹۱/۲/۹ در حال اجرا بود - تمامی کالاها ارز مرجع دریافت می‌کردند و ثبت سفارش به‌صورت معامله بانکی و غیربانکی انجام می‌پذیرفت. معامله غیربانکی دارای ویژگی‌هایی همچون کاهش در تعداد اسناد لازم برای واردات، سرعت بسیار بالای ورود کالا و تسهیل در نقل و انتقال ارز است. شیوه‌های غیربانکی ضمن تشویق صادرات، قابلیت و امکان سیاست‌گذاری برای دستگاه‌ها را نیز فراهم می‌کرد. به تدریج و با شکاف بیشتر نرخ ارز در بازار جذابیت روش غیربانکی کاهش یافت و نظام دو اولویتی از تاریخ

تجاری و صنعتی و ویژه اقتصادی تخصیص می‌یابد و بخشی از آن به‌عنوان مشوق به صاحب کالا عودت داده می‌شود. در سال ۱۳۹۱ میزان معافیت مجاز و حقوق ورودی مشمول معافیت به ترتیب ۶۹۸۸ و ۱۱۸۴۷ میلیارد ریال بود. باید توجه داشت معمولاً کالاهایی که تعرفه بالاتری دارند وارد منطقه آزاد می‌شوند تا مشمول معافیت ۱۵ درصد قرار شوند. بررسی واردات انجام‌شده به تفکیک مناطق در سال ۱۳۹۱ مختلف در جدول (۶) ارائه شده است.

جدول ۶- حجم و ارزش کالاهای واردشده از

طریق مناطق آزاد (۱۳۹۱)

نام منطقه	ارزش واردات (میلیارد دلار)	تغییر ارزش واردات	سهم در واردات مناطق	سهم در کل واردات
بندر انزلی	۲/۲۴	-۳۶/۲	۳۵/۰۵	۴/۲
جلفا	۱/۶۹	۱۹	۲۶/۵۳	۳/۲
اروند	۰/۸۹	-۱۹/۱	۱۴/۰۵	۱/۷
چابهار	۰/۶۶	-۲۹/۹	۱۰/۳۴	۱/۲
کیش	۰/۴۳	-۵۳/۸	۶/۷۴	۰/۸
قشم	۰/۲۹	-۲۵/۶	۴/۶	۰/۵
حسن‌رود	۰/۱۷	۲۱/۴	۲/۶۹	۰/۳
جمع	۶/۴	-۲۲/۹	۱۰۰	۱۱/۹

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)

همانطور که در جدول مشخص شده است، در سال ۱۳۹۱ مجموعاً ۶/۴ میلیارد دلار کالا از مناطق آزاد وارد کشور شده است. این میزان واردات در قیاس با سال ۱۳۹۰ از لحاظ ارزشی و وزنی به ترتیب با کاهش ۲۲/۹ و ۴۹/۵ درصدی روبرو شده است. بیشترین بخش از کالاهای وارداتی از مناطق آزاد مربوط به منطقه آزاد بندر انزلی با سهمی بیش از ۳۵ درصد است که این سهم کاهش ۶/۸۲ درصدی را تجربه کرده است. مهمترین اقلام وارداتی در منطقه آزاد بندر انزلی آهن‌آلات (با سهم ۸۰/۸۳ درصد)، چوب و تخته (با سهم ۴/۳۸ درصد)، وسائل نقلیه باموتور پیستونی درونسوز تناوبی (با سهم ۳/۷۵ درصد) و گندم و جو (با سهم ۲/۶۱ درصد) است.

۱۳۹۱/۲/۹ تا ۱۳۹۱/۴/۱۱ مورد استفاده قرار گرفت. بی میلی بانک‌های عامل برای تخصیص ارز مرجع به واردکنندگان کالاهای اساسی را می‌توان مهمترین معایب نظام دو اولیوی ارز برشمرد. [۲۰]

معایب نظام دو اولیوی سبب شد نظام سه اولیوی از طریق تفکیک کالاها در سه دسته اساسی، غیرضروری و لوکس طی دوره ۱۳۹۱/۴/۱۱ الی ۱۳۹۱/۴/۱۷ اجرایی شود اما، مقرر شد برای غریبال کردن مناسب‌تر کالاها برای اولویت تخصیص ارز، گروه‌ها متوازن شود. به این ترتیب مقدمات برای نظام ده اولیوی فراهم شد. تشدید فاصله نرخ ارز بین بانکی از نرخ بازار آزاد و کمبود منابع ارزی از سوی دیگر موجب شد تا ایده مذکور مورد اقبال بیشتری قرار گیرد. ویرایش اول نظام ده اولیوی از تاریخ ۱۳۹۱/۴/۱۷ تا ۱۳۹۱/۷/۳ در کشور اجرایی شد. ویرایش دوم نظام جدید ده اولیوی از تاریخ سوم مهرماه ۱۳۹۱ با هدف مدیریت و نظارت مصارف ارزی، جلوگیری از سفته‌بازی در بازار ارز و تخصیص ارز به تقاضاهای واقعی (تولید و تجارت)، در قالب راه اندازی مرکز مبادلات ارزی به مرحله اجرا درآمد. در این نظام اولیوی‌های اول و دوم ارز مرجع و سایر اولیوی‌ها بتدریج ارز مبادله ای دریافت کردند. از تاریخ شانزدهم مهر ماه ۱۳۹۱ نظام طبقه‌بندی سه بخشی کالاها به اجرا گذاشته شد. گروه اول شامل اولیوی‌های اول و دوم (کالاهای اساسی و دارویی)، گروه دوم شامل اولیوی‌های سوم الی هشتم (کالاهای تولیدی) و گروه سوم شامل اولیوی‌های نهم و دهم (کالاهای مصرفی) بودند. به گروه‌های اول تا سوم به ترتیب ارز مرجع، مبادله‌ای و آزاد تخصیص داده شده است.

اولیوی‌های اول تا دهم در نظام جدید شامل کالاهای اساسی و نهاده‌های تولید غذا، دارو و تجهیزات پزشکی ضروری، مواد اولیه بخش کشاورزی و پایه صنعت، قطعات منفصله خودرو و مواد اولیه شیمیایی، اجزا و قطعات و تجهیزات صنعتی صنایع مادر، اجزا و قطعات و تجهیزات صنعتی صنایع پایین‌دستی، ماشین‌آلات و مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز تولید، ماشین‌آلات راه‌سازی و حمل و نقل عمومی و خودروهای سواری کم‌مصرف، خودروهای سواری پر مصرف لوازم خانگی ضروری و

کامپیوتر و اجزا و قطعات آن و کالاهای لوکس و غیرضروری بودند. عملکرد واردات در گروه‌های ده‌گانه و صادرات هر یک از این گروه‌ها در جدول (۸) ارائه شده است.

طبق اطلاعات جدول (۸)، بیشترین سهم از واردات کالایی در انتهای سال ۱۳۹۱ مربوط به اولیوی‌های اول (کالاهای اساسی و نهاده‌های تولید غذا)، سوم (مواد اولیه بخش کشاورزی و پایه صنعت) و پنجم (اجزا و قطعات و تجهیزات صنعتی صنایع مادر) است. بیشترین سهم از کالاهای صادراتی کشور در سال ۱۳۹۱ مربوط به اولیوی‌های چهارم (قطعات منفصله خودرویی و مواد اولیه شیمیایی)، دهم (کالاهای لوکس و غیر ضروری) و دوم (دارو و تجهیزات پزشکی ضروری) است. براساس اطلاعات جدول (۸) مشخص می‌شود بیشترین نیازهای ارزی در اولیوی‌های اول، سوم و پنجم است، در حالیکه صادرات در هیچ یک از این گروه‌ها نمی‌تواند کل واردات را تامین مالی کند.

جدول ۸- امکان تامین مالی واردات از محل صادرات غیرنفتی به تفکیک اولیوی‌های کالایی (۱۳۹۱)

اولیوی	واردات (میلیارد دلار)	صادرات (میلیارد دلار)	واردات/صادرات (درصد)
۱	۱۱/۵	۰/۰۵	۰/۴
۲	۳/۲	۳/۵	۱۰۹/۴
۳	۵/۴	۲/۷	۵۰
۴	۵/۰۲	۱۰/۳	۲۰۵/۲
۵	۵/۲	۲/۴	۴۶/۲
۶	۴/۸	۱/۱	۲۲/۹
۷	۴/۹	۰/۳۶	۷/۳
۸	۴/۷	۰/۶۴	۱۳/۶
۹	۳/۴	۱/۴	۴۱/۲
۱۰	۲/۷	۸/۸	۳۲۵/۹
جمع	۵۱/۳	۳۱/۷	۶۱/۸

ماخذ: محاسبات تحقیق

(تفاوت مقدار واردات با کل واردات سال ۱۳۹۱ به دلیل کالاهایی است که دارای

اولیوی ده‌گانه نیستند)

برنامه‌ریزی برای بهره‌مندی از عرضه ارز به‌دست آمده از صادرات غیرنفتی در مرکز مبادلات می‌تواند روشی مناسب برای

جدول ۹- خروج شرکت‌های بین‌المللی از ایران در

سال ۹۰-۱۳۸۹

کشور	شرکت	فعالیت
هنگ‌کنگ	NYK	کشتیرانی
دانمارک	مرسک [۲۲]	کشتیرانی
آلمان	زیمنس	ارتباطات
	تیسن کروب [۲۳]	فولاد و آسانسور
	دایملر [۲۴]	خودرو
	مونرخ ری [۲۵]	بیمه
	آلیانتس [۲۶]	بیمه
	هانور ری [۲۷]	بیمه
ایتالیا	فینمکانیکا [۲۸]	دفاعی/حمل‌ونقل
ایرلند	اینگرسول رند [۲۹]	تجهیزات کارخانه‌ای
ژاپن	تویوتا	خودرو
کره جنوبی	کیا	خودرو
	هیوندای	خودرو
سوئیس	ABB [۳۰]	فنی و مهندسی
انگلستان	لویدز	بیمه
آمریکا	کاترپیلار	ساخت‌وساز/سازمان
	هانتزمن کراپ	ساخت محصول شیمیایی
	KPMG ارنست و یانگ	حسابداری
فرانسه	پژو	خودرو
فنلاند	BNP پاریباس	بانکداری / مدیریت مالی
	نوکیا	ارتباطات
	گروه تاتا	فولاد، ارتباطات و خدمات

ماخذ: Kenneth Katzman, Iran Sanctions, 2011, p. 55

براساس اطلاعات جدول (۹) بسیاری از تولیدکنندگان معتبر بین‌المللی ارتباط خود را با بخش تولید ایران قطع کردند که این امر بر تامین اقلام سرمایه‌ای، کیفیت آن‌ها و مواردی مانند این اثر نامطلوب داشته است.

جمع‌بندی و ملاحظات

واردات نقش بسیار مهمی در اقتصاد ایران دارد؛ چراکه بسیاری از فعالیت‌های تولیدی در کشور به مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای نیازمند است که از طریق واردات تامین می‌شود. با تشدید تحریم‌های بین‌المللی به دلیل کاهش تامین کالاهای از محل واردات و افزایش قیمت کالاهای وارداتی،

تخصیص ارز به متقاضیان باشد. براساس آمار مندرج در جدول (۸)، از مجموع کالاهای وارداتی به کشور ۶۱/۸ درصد را می‌توان به صورت بالقوه از ارز ناشی از صادرات تامین کرد. اولویت دهم، عمدتاً به دلیل قطع ثبت سفارش و ممنوعیت واردات، اولویت چهارم و اولویت دوم به ترتیب با سهم ۳۲۵، ۲۰۵ و ۱۰۹ درصد بیشترین امکان برای تامین ارز از صادرات غیرنفتی را دارند.

۶. آثار تغییر در واردات بر تولید

تحریم‌ها سبب شد تا اقتصاد ایران بیشترین کاهش رشد اقتصادی را طی دو دهه اخیر تجربه کند. تعداد زیادی از کسب و کارها با شکست روبرو شدند و وام‌های بازپرداخت نشده فراوانی باقی ماندند. گزارش صندوق بین‌المللی پول در فروردین سال ۱۳۹۲ نشان داد که طی دوره یک ساله قبل از آن اقتصاد ایران با کاهش رشد ۱/۹ درصدی روبرو شد و پیش‌بینی کرد به احتمال زیاد ۱/۳ درصد دیگر تا انتهای سال ۱۳۹۲ به آن افزوده می‌شود. این در حالی است که پیش‌بینی کارشناسان در آمریکا کاهش رشد اقتصادی معادل ۵/۸ درصد در سال ۱۳۹۲ بود. [۲۱] با کاهش رشد اقتصادی در ایران نرخ بیکاری به حدود ۱۳ درصد افزایش یافت.

با توجه به وابستگی بالای کارخانه‌ها در ایران به واردات مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای، تشدید تحریم‌ها با کاهش واردات این اقلام بر تولید کارخانه‌ها تاثیر نامطلوبی داشت. بیشتر کالاهای صنعتی مانند الکترونیکی، انواع خودرو سواری، اتوبوس و مینی‌بوس، کامیون‌ها و کشنده‌ها، کاغذ و تولید مانیتور با کاهش در تولید روبرو شدند. دسترسی کارخانه‌ها به منابع مالی با مشکل روبرو شد. گرانی مواد اولیه، کمبود این مواد و تامین نقدینگی مهمترین مشکلات کارخانه‌ها در ارتباط با تولید بوده است. تامین ارز برای نهاده‌های وارداتی با مشکل روبرو بود و تاخیرهای تامین ارز به کاهش بیشتر تولید منجر شد.

البته متوقف شدن فعالیت شرکت‌های خارجی در ایران در خلال سال‌های ۹۰-۱۳۸۹ هم در کاهش تولیدات صنعتی بی‌تاثیر نبوده است. مهمترین شرکت‌هایی که فعالیت خود با ایران را متوقف کردند در جدول (۹) ارائه شده است.

افزایش هزینه‌های خرید کالاهای وارداتی (غیر از نرخ ارز) و افزایش نرخ ارز واردات با محدودیت روبرو شد که این امر در کنار خروج برخی از شرکت‌ها به کاهش محصولات صنعتی انجامید.

حجم واردات به کشور از ۵۱/۹ میلیون تن در سال ۱۳۸۸ به ۳۹/۴ میلیون تن در سال ۱۳۹۱ رسید که با تشدید تحریم‌ها سهم کالاهای اساسی و ضروری در کل واردات افزایش و به حدود ۲۲ درصد رسید. تا پیش از تحریم‌ها، امارات همواره بیشترین سهم را در واردات ایران داشته است. با وجود این، سهم این کشور در سال ۱۳۹۱ و با تشدید تحریم‌ها به شدت کاهش یافت. همزمان با کاهش سهم امارات سهم چین به عنوان دومین شریک تجاری عمده وارداتی افزایش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرد. تحریم‌ها به گونه‌ای برنامه‌ریزی شدند تا امکان واردات از کشورهایی بیشتر شود که خریدار نفت ایرانند و همین امر در کاهش تنوع‌پذیری مبدائی در واردات تاثیر منفی داشته است. واردات از کشورهای همسایه به استثنای امارات و ترکیه در سطح پایینی قرار دارد و واردات از مناطق آزاد هم پس از تحریم به شدت کاهش یافت. پس از تشدید تحریم‌ها و پخش نامناسب ارز در شبکه‌های توزیع، نوسانات شدیدی در بازار ارز بوجود آمد. محدودیت یادشده سبب شد سیاست‌گذاران در بخش تجاری و نیز مدیریت واردات کشور در سال ۱۳۹۱ نظام‌های مختلفی به منظور اولویت‌بندی کالا - برای دریافت ارز - اجرا کنند. مجموعه این نظام‌ها در پنج دسته مشتمل بر نظام بدون اولویت‌بندی، نظام دو اولویت، نظام سه اولویت، نظام ده اولویت (ویرایش اول) و نظام ده اولویت (ویرایش دوم) قابل طبقه‌بندی است. عملکرد واردات کشور در پایان سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد، از مجموع کالاهای وارداتی به کشور ۶۱/۸ درصد را می‌توان به صورت بالقوه از ارز ناشی از صادرات تامین کرد. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده توصیه‌های زیر برای در امان ماندن از آسیب‌های احتمالی محدودیت واردات در وضعیت‌های تحریمی پیشنهاد می‌شود.

- وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، بانک مرکزی ج.ا. و سایر نهادهای ذی‌ربط برنامه مرتبط با کاهش

ریسک تامین کالاهای اساسی در تشدید تحریم را اجرایی کنند. لازم است فهرست جدیدی از کالاهای اساسی با توجه به اولویت‌های زمان تشدید تحریم تعیین شود. در این برنامه باید سهم عرضه داخل از تامین، نیاز وارداتی، مقدار ارز مورد نیاز برای واردات، کانال انتقال ارز و سایر شرایط مورد نیاز در تامین لحاظ شود.

- به منظور افزایش سهم عرضه داخلی از کل تامین کالاهای وزارتخانه‌های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت برنامه‌های عملیاتی افزایش تولید در حوزه‌های خود را برای تصویب به هیات وزیران ارائه کنند. این برنامه شامل سرمایه‌گذاری برای ارتقای سهم تولید داخلی از کل تامین هم خواهد بود. با توجه به آنکه سیاست‌های تشدید تحریم تا وضعیت بدبینانه نفت در برابر غذا فرصتی در اختیار سیاست‌گذاران قرار می‌دهد، اجرای این بند از اهمیت بالایی برای خنثی کردن تحریم‌ها و کاهش وابستگی به واردات کالا برخوردار است.

- به منظور کاهش ریسک واردات و تقویت سهم تولید داخلی در عرضه کل دولت باید سیاست‌های قیمت و خرید تضمینی را به گونه‌ای برنامه‌ریزی کند که تولیدکنندگان در تعیین الگوی کشت به تولید کالاهای استراتژیک تمایل داشته باشند و سهم فروش محصولات به دولت به حداکثر ممکن برسد.

- مدیریت واردات و به تبع آن تقاضا برای ارز کالاهای وارداتی اعمال شود همچنین فرآیندی برای تعیین نرخ ارز تخصیص یافته و قیمت کالاهای تولید شده لحاظ شود.

در وضعیت تشدید تحریم‌ها ضرورت دارد ثبت سفارش و واردات کالا با استفاده از ارز حاصل از صادرات و نحوه تخصیص آن در چارچوب زیر صورت گیرد.

-- فهرست کالاهای ضروری و میزان واردات مورد نیاز آنها با توجه به آمار سال‌های قبل دقیقاً مشخص شود.
-- کالاهای لوکس و غیرضروری امکان استفاده از ارز

7. Dean Lacy, 2004.
8. Punishment (Deterrence).
9. Compliance (Coercion).
10. Destabilization (Subversion).
11. Symbolism.
12. Trade Controls.
13. Suspension of Aid or Technical Assistance.
14. Freezing of the Target's Financial Assets.
15. Blacklisting of Companies Involved with Bilateral Business.
16. Margaret P. Doxey, 1980, pp: 14-5.
17. Wassink and Carbaugh.

۱۸. مالکی امین، ۱۳۹۱.

۱۹. با توجه به آنکه نرخ دلار در سال ۱۳۹۱ با جهش قابل توجهی روبرو شد، نتایج حاصل از این روش برای سال ۱۳۹۱ گمراه کننده به دست می آید. از این رو، محاسبات تا انتهای سال ۱۳۹۰ ارائه شده است. تغییر ارزشی واردات در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال ۱۳۹۲ در جدول (۱) ارائه شده است.

۲۰. تشکینی و سوری (۱۳۹۱) ص: ۵.

۲۱. البته صندوق بین المللی پول پیش بینی کرد اقتصاد ایران برای سال ۱۳۹۳ رشد اقتصادی معادل یک درصد را تجربه خواهد کرد.

۲۲. شرکت مرسک بزرگترین شرکت حمل و نقل دریایی در جهان است. مرکز این شرکت در کپنهاگ قرار دارد، اما دارای شعباتی در ۱۳۵ کشور جهان است و شمار کارکنانش بیش از ۱۰۸,۰۰۰ نفر می رسد.

۲۳. شرکت چندملیتی تولیدکننده فولاد و صنایع فلزی و یکی از بزرگترین تولیدکنندگان فولاد در جهان است. این شرکت در سال ۱۹۹۹ میلادی، از ادغام دو شرکت آلمانی «کروپ» و «تیسن» تشکیل شد.

۲۴. همان شرکت مرسدس بنز معروف در آلمان است که سومین خودروساز ثروتمند آلمان، سیزدهمین خودروساز بزرگ جهان و بزرگترین کامیون ساز جهان است. با افزایش تولید خودرو، دایملر از طریق شاخه ای از آن بنام خدمات مالی دایملر، کامیون می سازد و خدمات مالی را میسر می کند.

حاصل از صادرات را نداشته باشد.

-- میزان و ارزش کالاهای قابل ورود متناسب با درآمد ارزی حاصل از صادرات تنظیم و اعلام شود.

-- در قیمت گذاری کالاهای صادراتی باید به گونه ای برنامه ریزی شود که زمینه کم اظهاری و بازگشت ارز به بازارهای آزاد فراهم نشود.

-- نظام تعرفه ای در بخش اولویت های دهم - کالاهای لوکس - به گونه ای تعیین شود که قیمت کالاهای وارداتی در این اولویت مزیت رقابتی خود در بازار داخلی را از دست دهد. ممنوعیت ثبت سفارش کالا در چنین شرایطی توصیه نمی شود.

- بهره گیری از الگوی انطباق ارزی و تجاری در شرایط تشدید تحریم ها با تمرکز بر نهاد واحد در سیاست های تجاری، بازنگری گروه بندی وارداتی مبتنی بر اولویت مصارف ارزی و تنوع بخشی به شیوه های تجارت در خصوص کالاهای مشمول اعطای ارز مرجع. در این وضعیت لازم است کشورها به چهار گروه به شرح زیر تقسیم و رویکردها تجاری هم تغییر کنند:

۱. کشورهای خریدار نفت ایران با امکان انتقال ارز (خریداران دائمی نفت)
۲. کشورهای واردکننده نفت بدون امکان انتقال ارز (کشورهای با تراز تجاری مثبت)
۳. کشورهایی که خریدار نفت نیستند اما صادرکننده کالا به ایرانند (کشورهای تامین کننده)
۴. کشورهایی که خریدار نفت نیستند اما واردکننده کالا از ایرانند (کشورهای هدف غیرنفتی)

پی نوشت

1. House of Lords, 2006.
2. Rule of Law and Good Governance.
۳. مجتهد، احمد، ۱۳۸۷، ص: ۱۰.
4. Pape, (1998) pp: 66-77.
5. Gorge lapez and David Cartright, 1995.
6. Paradox of Economic Sanctions.

۲۵. شرکتی است آلمانی که عمدتاً در بیمه‌های اتکایی فعالیت دارد و فعالیت خود را از سال ۱۹۸۰ آغاز کرده است.

۲۶. شرکت چندملیتی خدمات مالی است، که دفتر مرکزی آن در شهر مونیخ آلمان قرار دارد. این شرکت، فعالیت‌های اقتصادی فراوانی دارد، ولی تمرکز اصلی آن، بر ارائه خدمات بیمه است.

۲۷. همان.

۲۸. (Finemeccanica) این شرکت یک هولدینگ است که از سال ۱۹۴۸ در زمینه‌های دفاعی و حمل و نقل در ایتالیا به فعالیت مشغول است.

۲۹. (Ingersoll-Rand Plc) این شرکت از سال ۱۸۷۱ در ایرلند مشغول به فعالیت است و در تولید تجهیزات مورد استفاده در صنایع کارخانه‌ای فعالیت دارد.

۳۰. ترکیبی از دو شرکت Asea سوئدی و شرکت Brown Boveri از سوئیس است. این دو شرکت در سال ۱۹۸۸ با هم ادغام شدند و شرکت ABB تشکیل شد. محصولات فشار قوی این شرکت در سوئد، محصولات ابزار دقیق از جمله سنسورها و کنترلرها در آلمان و سوئیس و برخی محصولات فشار ضعیف از جمله کلیدها در ایتالیا تولید می‌شوند.

منابع

پایگاه اطلاع‌رسانی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

پایگاه اطلاع‌رسانی گمرک جمهوری اسلامی ایران.

تشکیلی، احمد، سوری، امیررضا، «مستندسازی واردات»، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، پاییز ۱۳۹۱.

گرشاسبی، علیرضا، «سیاست‌ها و راهکارهای مناسب در حوزه واردات در شرایط تشدید، تخفیف یا رفع تحریم‌ها»، مؤسسه

مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، زمستان ۱۳۹۲.

گرشاسبی، علیرضا، یوسفی، مجتبی و رضایی، جواد، «ارزیابی اثرات تحریم‌های بین‌المللی بر متغیرهای کلان اقتصادی (تجارت، سرمایه‌گذاری، اشتغال و رشد اقتصادی)»، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تابستان ۱۳۹۱.

مالکی، امین، «آثار تحریم بر واردات اقلام سرمایه‌ای، مواد اولیه و نهاده‌های تولیدی»، موسسه مطالعات و پژوهش‌های

بازرگانی، پاییز ۱۳۹۱.

مجتهد، احمد، «بررسی و ارزیابی جنبه‌های پولی، مالی و ارزی تحریم و آثار و تبعات آن»، پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۸۷.

یزدان‌پناه، احمد، «تحلیلی تئوریک از تحریم‌های اقتصادی»، ماهنامه بررسی‌های اقتصادی، شماره ۹۸، تابستان ۱۳۷۴.

Faraji S.D., "Early Phase Success and Long Run Failure of Economic Sanctions with an Application to Iran", *Working Papers are Available in Electronic Format at www.iss.nl*. 2012.

Gorge, L., and Cartright, D., "Sanctions Era: An Alternative to Military Intervention", The Flecher Forum, 1995.

House of Lords, 2nd Report of Session 2006-07.p:9.

Katzman, K., "Iran Sanctions", Congressional Research Service, No: 7-5700. December 2013.

Margaret P. D., "Economic Sanctions and International Enforcement", New York: Oxford University Press, 2nd ed, (1980).

Olster, M., "Report: U.S. Sanctions Make Half Iran's Oil Income Out of its Reach," Associated Press. 2013.

Pape, R., "Why Economic Sanctions Still Do Not Work?", *International Security*, Vol. 23(1), 1998.